

Чорнопіщук І. М.,

ад'юнкт відділу ад'юнктури та докторантури,

Національна академія Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького

(м. Хмельницький, Україна)

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ДІЙ СИЛ ТА ЗАСОБІВ ПРИКОРДОННОГО ЗАГОНУ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ В КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ ВОЄННОГО ХАРАКТЕРУ

У сучасному етапі становлення України, де загрози безпеці держави стають дедалі більш складними та непередбачуваними, важливість підготовки прикордонних загонів до дій у кризових ситуаціях воєнного характеру не можна не до оцінювати.

Державна прикордонна служба України (далі – ДПСУ) відіграє ключову роль у забезпеченні територіальної цілісності та захисту національних інтересів України.

На органи та підрозділи ДПСУ покладаються завдання щодо забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні. Крім того, в умовах збройної агресії російської федерації проти України, військовослужбовці ДПСУ беруть активну участь у відбитті збройної агресії та відновленні суверенітету й територіальної цілісності України у складі сил оборони України.

Повномасштабна збройна агресія російської федерації обумовлює низку загроз та викликів, не лише для сил оборони України в цілому, але й для ДПСУ, зокрема. Тобто прикордонний загін, як основна оперативно-службова ланка ДПСУ, виконує визначені завдання в умовах кризових ситуацій воєнного характеру [1].

У зв'язку з цим, розробка методичних рекомендацій, які б окреслювали чіткі алгоритми дій у кризових ситуаціях воєнного характеру є необхідною умовою для підвищення оперативності та ефективності застосування сил та засобів прикордонного загону. Рекомендації повинні враховувати специфіку кризових ситуацій, включаючи можливі сценарії воєнних конфліктів, загрози тероризму та інші виклики, що можуть постати перед Україною.

Відповідно до Закону України «Про державну прикордонну службу України» основними функціями ДПСУ є:

охорона державного кордону України на суші, морі, річках, озерах та інших водоймах з метою недопущення незаконної зміни проходження його лінії, забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму;

здійснення в установленому порядку прикордонного контролю і пропуску через державний кордон України та до тимчасово окупованої території і з неї осіб, транспортних засобів, вантажів, а також виявлення і припинення випадків незаконного їх переміщення;

охорона суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні (далі – В(М)ЕЗ) та контроль за реалізацією прав і виконання зобов'язань у цій зоні інших держав, українських та іноземних юридичних і фізичних осіб, міжнародних організацій;

ведення розвідувальної, інформаційно-аналітичної та оперативно-розшукової діяльності в інтересах забезпечення захисту державного кордону України;

участь у боротьбі з організованою злочинністю та протидія незаконній міграції на державному кордоні України та в межах контрольованих прикордонних районів;

участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом;

участь у здійсненні державної охорони місць постійного і тимчасового перебування Президента України та посадових осіб визначених у Законі України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб»;

охорона закордонних дипломатичних установ України;

координація у мирний час діяльності утворених відповідно до законів України військових формувань та відповідних правоохоронних органів, пов'язаної із захистом державного кордону України;

координація діяльності державних органів, що здійснюють різні види контролю при перетинанні державного кордону України, пропуску до/з тимчасово окупованої території України або беруть участь у забезпеченні режиму державного кордону, прикордонного режиму і режиму в пунктах пропуску через державний кордон України та в контрольних пунктах в'їзду-виїзду [2].

В інтересах підготовки до виконання завдань в кризових ситуаціях воєнного характеру прикордонні загони здійснюють:

посилення охорони державного кордону України у разі загострення обстановки;

посилення охорони суверенних прав України в її В(М)ЕЗ, прилеглий зоні у разі реальної загрози перешкоджання їх здійсненню з боку іншої держави або групи держав;

запобігання виникненню прикордонних конфліктів та інцидентів на державному кордоні та їх врегулювання в разі виникнення;

припинення у взаємодії з ЗСУ, іншими утвореними відповідно до законів України військовими формуваннями, відповідними правоохоронними органами збройних та інших провокацій на державному кордоні України;

координацію діяльності військових формувань та відповідних правоохоронних органів, пов'язаної із захистом державного кордону України;

ведення розвідувальної, інформаційно-аналітичної та оперативно-розшукової діяльності в інтересах захисту державного кордону України, а також

проведення контррозвідувальних заходів в інтересах забезпечення охорони державного кордону України;

участь у стримуванні збройної агресії проти України шляхом розвитку оборонних та безпекових спроможностей;

підготовку органів та підрозділів до участі у прикритті державного кордону України, ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту, відсічі збройної агресії [3].

Здійснивши системний аналіз кризових ситуацій воєнного характеру, можливих умов їх виникнення та завдань (бойових завдань), які визначаються прикордонному загону та його підрозділам, в умовах кризових ситуацій воєнного характеру, керівництву та органам управління прикордонного загону рекомендується здійснювати:

1. Посилення охорони державного кордону України у разі загострення обстановки, яке включає:

проведення заходів посиленої охорони державного кордону (на суші, морі, річках, озерах та інших водоймах) своїми силами та засобами;

посилення охорони загрозливих ділянок державного кордону із залученням (у взаємодії із) військових частин та підрозділів ЗСУ, інших військових формувань та правоохоронних органів.

2. Посилення охорони суверенних прав України в її В(М)ЕЗ, прилеглий зоні у разі реальної загрози перешкоджання їх здійсненню з боку іншої держави або групи держав передбачає вжиття невідкладних заходів або посилення спроможностей прикордонних загонів (загонів морської охорони) із залученням військових частин і підрозділів ЗСУ щодо стабілізації та нормалізації обстановки у В(М)ЕЗ, запобігання виникненню кризових ситуацій воєнного характеру, нейтралізації та ліквідації реальної загрози здійснення збройних та інших провокацій.

3. Запобігання виникненню прикордонних конфліктів та інцидентів на державному кордоні та їх врегулювання в разі виникнення включає:

призначення та організація роботи прикордонних представників України та їх заступників;

проведення прикордонно-представницької роботи на певних ділянках державного кордону України;

участь у розгляді невирішених питань на дипломатичному рівні.

4. Припинення у взаємодії з ЗСУ, іншими утвореними відповідно до законів України військовими формуваннями, відповідними правоохоронними органами збройних та інших провокацій на державному кордоні України передбачає виконання завдань щодо:

припинення незбройних провокацій на державному кордоні, що здійснюються без незаконного перетинання особами державного кордону та з незаконним перетинанням державного кордону;

припинення збройних провокацій на державному кордоні, що здійснюються без перетинання державного кордону та з незаконним перетинанням державного кордону;

протидії підривної діяльності розвідувально-диверсійних груп противника в прикордонній смузі та контрольованих прикордонних районах.

5. Координація діяльності військових формувань та відповідних правоохоронних органів, пов'язаної із захистом державного кордону України передбачає координацію цієї діяльності з метою посилення охорони державного кордону, припинення збройних та інших провокацій на державному кордоні, протидії підривної діяльності розвідувально-диверсійних груп противника, ведення розвідувальної, інформаційно-аналітичної та оперативно-розшукової діяльності в інтересах захисту державного кордону України.

6. Ведення розвідувальної, інформаційно-аналітичної та оперативно-розшукової діяльності в інтересах захисту державного кордону України, а також проведення контррозвідувальних заходів в інтересах забезпечення охорони державного кордону України передбачає:

організацію та здійснення розвідувальним органом, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, своєї діяльності відповідно до Закону України «Про розвідку» [4];

здійснення оперативно-розшукової діяльності розвідувальним органом, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, підрозділами забезпечення внутрішньої та власної безпеки, підрозділами оперативного документування, оперативно-розшуковими та оперативно-технічними підрозділами відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [5];

проведення в рамках компетенції розвідувальним органом, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, підрозділами забезпечення внутрішньої та власної безпеки контррозвідувальних заходів відповідно до Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» [6].

7. Участь у стримуванні збройної агресії проти України шляхом розвитку оборонних та безпекових спроможностей передбачає її участь в оборонному плануванні сил оборони на основі спроможностей, розроблення та реалізацію стратегії інтегрованого управління кордонами, програми розвитку ДПСУ та/або окремих її структурних складових (прикордонних загонів), а також державної цільової правоохоронної програми облаштування державного кордону.

8. Підготовка органів та підрозділів до участі у прикритті державного кордону України, ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту, протидії рейдовим діям противника, відсічі збройної агресії включає:

участь у стратегічному плануванні застосування ЗСУ, інших складових сил оборони з відсічі збройної агресії, а також в інших заходах планування в інтересах виконання завдань з оборони держави;

виконання заходів оперативної, бойової, спеціальної підготовки в органах і підрозділах та їх участь в заходах спільної (об'єднаної) підготовки сил оборони;

участь у підготовці території держави до оборони;

проведення заходів мобілізаційної підготовки прикордонних загонів;

створення оперативного резерву;

участь в заходах з організації, планування та підготовки руху опору;
створення та утримання непорушних запасів матеріальних засобів згідно з встановленими нормами;

укомплектування особовим складом, забезпечення озброєнням та військовою технікою прикордонних загонів та їх підрозділів згідно із штатами; підтримання озброєння та військової техніки в боєздатному стані.

Отже, методичні рекомендації щодо дій сил та засобів прикордонного загону в умовах кризових ситуацій воєнного характеру є важливим інструментом для забезпечення безпеки держави. Вони повинні базуватися на аналізі сучасних загроз і враховувати досвід попередніх конфліктів.

Впровадження рекомендацій дозволить прикордонним загонам діяти злагоджено та ефективно, зменшуючи ризики для особового складу та цивільного населення, а також підвищити ефективність прийняття управлінських рішень прикордонними загонами та їх підрозділами, під час виконання завдань в кризових ситуаціях воєнного характеру (в ході ведення бойових дій).

Таким чином, розробка і реалізація даних рекомендацій сприятиме зміцненню обороноздатності країни та підвищенню її стабільності в умовах сучасних викликів.

Список використаних джерел:

1. Чорнопіщук І. Обґрунтування основних напрямків наукових досліджень щодо дій прикордонного загону під час виконання завдань в кризових ситуаціях воєнного характеру. *Безпека держави*. Харків : НАНГУ, 2023. № 1 (1). С. 80-85.

2. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03 квітня 2003 року № 661-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. № 27, ст.208. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text> (дата звернення: 10.10.2025).

3. Мисик А., Чорнопіщук І. Завдання, які покладаються на прикордонний загін під час виконання завдань в умовах кризових ситуацій воєнного характеру та способи їх виконання. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: військові та технічні науки*. Хмельницький : НАДПСУ, 2025. № 1(36). С. 100-121.

4. Про розвідку : Закон України від 17 вересня 2020 року № 912-IX. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text> (дата звернення: 10.10.2025).

5. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135 XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992, № 22, ст.303. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 10.10.2025).

6. Про контррозвідальну діяльність : Закон України від 26 грудня 2002 року № 374-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003, № 12, ст.89.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15#Text> (дата звернення: 10.10.2025).